

випадків, коли законом або іншими правовими актами допускається надання пільг окремим категоріям споживачів) [6, с.38].

Крім предмету та ціни, сторони можуть у договорі про надання оплатних медичних послуг визначати і придати значення суттєвих й іншим умовам, наприклад, строкам виконання договору, порядку розрахунків, умовам стосовно сервісу тощо.

Договір вважається укладеним, якщо між сторонами в належній формі досягнуто згоди по всім суттєвим умовам.

Форма договору щодо надання оплатних медичних послуг регламентується загальними правилами про форму угод (ст.ст. 42-47 ЦК) і про форму договору (ст.154 ЦК). Як правило, цей договір укладається в усній формі, підтвердженням чого є заведення на замовника (пацієнта) історії хвороби або картки, видача квитанції про оплату тощо. Але сторони можуть укласти договір і в письмовій формі. В загальноприйнятій практиці детальний письмовий договір пропонується замовнику у разі госпіталізації або при одержанні згоди на операцію.

Список літератури: 1. Суховерхий В.Л. Гражданско-правовое регулирование отношений по здравоохранению // Советское государство и право. 1975. № 6. 2. Савицкая А.Н. Возмещение ущерба, причиненного ненадлежащим врачеванием. Львов. 1982. 3. Маленина М.Н. Человек и медицина в современном праве. М., 1995. 4. Красавчиков О.А. Юридические факты в советском гражданском праве. М., 1958. 5. Иоффе О.С. Советское гражданское право. Курс лекций. Общая часть. Право собственности. Общее учение об обязательствах. Изд-во Ленинградского ун-та. 1958. 6. Цивільне право /За ред. О.А. Підпригори і Д.В. Бобрової. Підр. Ч.2. К., 1996. 7. Проект Цивільного кодексу України від 25 серпня 1996р. // Українське право 2(4)96. 8. Основи законодавства України про охорону здоров'я. ВВР України № 4, 1993. 9. Кузнецова Л.Г., Шевченко Я.Н. Гражданско-правовое положение несовершеннолетних. М., 1968. 10. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. Третье издание. Казань, 1901. 11. Вильнянский С.И. Лекции по советскому гражданскому праву. Ч. I. X., 1958. 12. Агабабян Э.М. Экономический анализ сферы услуг. М., 1968. 13. Тихомиров А.В. Медицинское право. Прагг. пособие. М., 1998.

Надійшла до редколегії 20.03.2001р.

*Л.В. Спейко,
ад'юнкт каф. цивільно-правових дисциплін
Нац. ун-ту внутр. справ*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АЛІМЕНТНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ БАТЬКІВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ

Сім'я є основою повноцінного суспільства. Сімейні відносини будуються на любові, взаєморозумінні, підтримці один одного членами сім'ї. Сім'я - це первинний осередок суспільства. Її характер, ступінь матеріального благополуччя, духовне та моральне здоров'я багато в чому визначають обличчя людини, її суспільну і трудову активність, правильне виховання підростаючого покоління і, в кінцевому рахунку, успіхи і досягнення всього суспі-

льства [1, с.176]. Моральним обов'язком батьків є турбота про свою дитину, її виховання, розвиток та становлення як особистості. Цей процес нерозривно пов'язаний з наданням матеріальної допомоги дітям, що не досягли повноліття, а також повнолітнім непрацездатним дітям.

Згідно Конституції України ст.51 та Кодексу про шлюб та сім'ю, батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. В державі діє механізм, що гарантує можливість реалізації права на матеріальну підтримку з боку батьків, які не виконують своїх обов'язків. В ст.80 КпІШС України говориться, що при ухиленні батьків від цього обов'язку кошти на утримання дітей стягуються з них у судовому порядку. Іншими словами, між батьками та дітьми виникає аліментне зобов'язання.

Аліментне зобов'язання - встановлений законом обов'язок певних членів сім'ї утримувати інших членів сім'ї, що потребують допомоги. Якщо зобов'язана особа безпосередньо не утримує члена своєї сім'ї, який має право на одержання утримання (тобто не надає йому необхідне харчування, одягу, не забезпечує житлом і т.ін.), вона повинна сплачувати кошти на його утримання (аліменти) [2, с.8]. Однак аліментне зобов'язання - це не тільки обов'язок однієї сторони. Це, насамперед, правовідносини, в яких обов'язку однієї сторони кореспондує право іншої. Отже, аліментні зобов'язання можуть бути визначені як правовідносини, в яких одна сторона зобов'язана при наявності умов, передбачених законом, утримувати іншу сторону - члена своєї сім'ї чи родича, а остання може вимагати виконання даного обов'язку [3, с.74]. З цією точкою зору неможливо не погодитись, адже аліментне зобов'язання передбачає двостороннє волевиявлення, за якого одна особа - член сім'ї бере зобов'язання по утриманню іншого члена сім'ї, а той, в свою чергу, потребуючи матеріальної допомоги для підтримки нормального рівня свого життя приймає дане утримання. Ціллю аліментних зобов'язань є забезпечення необхідних умов існування тому члену сім'ї, який потребує допомоги [4, с.45]. Говорячи про мету аліментного зобов'язання - забезпечення аліментуємої особи, підкреслимо, що це зобов'язання переслідує більш широке завдання - завдання укріплення сім'ї. Тому не тільки неможлива відмова від права на аліменти або зміна умов цього зобов'язання, але й можливе здійснення цього зобов'язання мимоволі управомоченої на одержання аліментів особи [5, с.14].

Аліментний обов'язок батьків по відношенню до дітей виникає з моменту народження дитини та триває до моменту досягнення особою повноліття, незалежно від бажання учасників даного правовідношення. Законодавство зобов'язує батьків доставляти кошти для нормального існування дитини. В них включаються кошти, що витрачаються на харчування, одяг, навчання, оздоровлення дитини і т. ін.

В літературі висловлюється думка про те, що батьки зобов'язані утримувати неповнолітніх дітей незалежно від свого матеріального положення та умов життя, а також, від того, чи є батьківське утримання єдиним джерелом існування дітей, або діти мають й інші кошти, у тому числі і особисті заробітки [6, с.22]. Протилежну думку висказує О.Й.Пергамент, говорячи про те, що в тих випадках, коли саме аліментне зобов'язання виникає незалежно від

наявності достатніх коштів у зобов'язаної особи (наприклад, аліменти на утримання дітей їх батьками), аліментнозобов'язаний, все ж таки, звільняється від виконання покладеного на нього законом обов'язку по утриманню на той період, протягом якого він по незалежним від нього причинам не отримує заробітної платні та не має інших доходів [7, с.15]. З вказаною точкою зору важко погодитись, тому що законодавством не передбачений порядок звільнення від сплати аліментів за мотивом нужденності самої аліментнозобов'язаної особи. Це цілком закономірно, адже особа, що перебуває в важкому матеріальному становищі, буде вишукувати кошти для свого власного існування в силу того, що є працездатною або володіє певним майном, яке може принести їй прибуток. Цього не можна сказати про дітей, добробут яких нерозривно пов'язаний з матеріальними можливостями батьків. Кодекс про шлюб та сім'ю України передбачає, як виключення із загального правила, можливість звільнення від сплати аліментів тільки в разі знаходження дітей на повному утриманні держави або громадської організації. Визначальним є словосполучення «на повному утриманні», адже той факт, що неповнолітній навчається у військовому училищі, в учбовому закладі системи МВС, професійному учбово-виховному закладі та ін., де отримує за рахунок держави щоденне харчування, обмундирування, житло, не свідчить про те, що державні витрати повністю покривають потребу особи, що не досягла 18-ти річного віку. Пленум Верховного Суду України «Про застосування судами деяких норм Кодексу про шлюб та сім'ю України» від 12.06.1998р. роз'яснює, що перебування неповнолітніх дітей в дитячих установах саме по собі не виключає необхідності в матеріальній допомозі і не звільняє зобов'язаних осіб від сплати аліментів (в тому числі, на користь того з батьків неповнолітнього, який і в цих випадках систематично несе витрати на забезпечення законних інтересів останнього), але може бути підставою для зменшення їх розміру [8].

Згідно зі ст. 51 КпШС України, взаємні права та обов'язки батьків та дітей ґрунтуються на походженні дітей, засвідченому у встановленому законом порядку. Так, О.М.Кудрявцев, пише, що зв'язок людей за походженням є фактом природної біологічної властивості, що називається кровною спорідненістю, і тому не завжди співпадає зі спорідненістю в юридичному значенні. Остання може і не мати під собою такої природної основи. Для виникнення сімейних прав і обов'язків значення має правове регулювання цих відносин [9, с.8]. Цю точку зору поділяє З.В.Ромовська, говорячи, що для того, щоб в батьків виник аліментний обов'язок, необхідно встановити наявність між ними і дитиною правового зв'язку. Для виникнення прав та обов'язків батьків і дітей вимагається як сам факт біологічного походження дітей від батьків, так і засвідчення цього факту [10, с.30]. В.О.Рясенцев, продовжуючи цю думку пише, що в області сімейного права, походження дитини від певних батьків стає юридичним фактом лише за умови його засвідчення компетентним органом – ЗАГСом (РАГСом) [11, с.133].

Слід сказати про те, що вказаний підхід до даного питання існував не завжди. Так, до 1944р. діти, народжені в шлюбі і поза шлюбом, мали рівні права: закон не передбачав обмеження прав і обов'язків батьків за мотивом

того, що мати і батько дитини не перебували в зареєстрованому шлюбі. У відповідності до сімейного законодавства України 1926 року мати дитини мала право у будь-який момент звернутись з позовом до суду про визнання батьківства у відношенні її дитини та, як наслідок, стягнення аліментів. На це немало вплинув декрет ВЦВК і РНК РСФСР, прийнятий 18 грудня 1917р., в якому говорилось, що визнання батьківства по відношенню до позашлюбних дітей можливо як у добровільному, так і в судовому порядку. Але з прийняттям Указу Президії Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944р., обов'язок по утриманню дітей міг покладатись на батьків тільки у разі реєстрації шлюбу у законному порядку. В.П.Нікітіна зазначає, що підставою аліментного зобов'язання матері по відношенню до дітей є кровна спорідненість, а аліментний обов'язок батька по відношенню до дітей, пояснює автор, виникає із складного фактичного складу - спорідненості та наявності зареєстрованого шлюбу між матір'ю дитини та особою, до якої пред'являється вимога про сплату аліментів [12, с.10]. Як було підкреслено Г.М.Каратиш, після видання Указу від 8 липня 1944р., при реєстрації народження дитини від матері, що не перебуває в зареєстрованому шлюбі, в запису про народження вказується тільки мати. Батьком дитини не може бути вказана особа, що не перебуває у шлюбі з матір'ю дитини, отже, у неї не виникає обов'язку по утриманню дитини [13, с.5-6].

Враховуючи все вище згадане, С.Є.Копелянська, аналізуючи наслідки пише, що відсутність реєстрації юридично рівнозначна відсутності шлюбу, і мати не вправі звертатись до суду з позовом про встановлення батьківства та стягнення аліментів на утримання дитини. При відсутності реєстрації шлюбу, також, не провадиться запис (реєстрація) батька в свідоцтві про народження дитини. Графу про батька не заповнюють, дитину записують із зазначенням тільки матері та її прізвища, із присвоєнням їй по батькові за вказівкою матері. Якщо запис батька органами запису актів громадського стану проведена, батьку надається право подавати в суд позов про визнання запису невірним [14, с.38]. Таке положення речей робило дітей ізгоями суспільства, яких називали «незаконнонародженими», а їх матері в очах суспільства ставали жінками, не обтяженими моральними принципами. Так, О.М.Кудрявцев справедливо відзначає, що після закінчення війни та відродження мирного життя, все ясніше стали проявлятися негативні сторони Указу, відсутність батьківських обов'язків зі сторони батька по відношенню до його позашлюбних дітей не тільки не сприяла укріпленню сімейних відносин, але й підтримувала випадкові зв'язки, принижувала гідність жінки, роблячи її, по суті, єдиною винуватицею такого зв'язку [15, с.9].

За нині діючим законодавством батько і мати дитини є в рівному ступені зобов'язаними доставляти утримання своїм дітям. Тут не може бути різниці за статевою приналежністю батьків, роду їх занять. Мати повинна нарівні із батьком утримувати свою дитину, незалежно від того, що дитина проживає з нею та отримує аліменти від батька. Як нами було вже сказано, єдиною підставою виникнення аліментного зобов'язання є кровна спорідненість, встановлена у законному порядку.

Список літератури: 1. Соломенцев М.С. О проекте основ законодательства Союза ССР и союзных республик о браке и семье // Заседания Верховного Совета СССР седьмого созыва (4-я сессия). Стенографический отчет. Издание Верховного Совета СССР. М., 1968. 2. Пергамент А.И. Краткий популярный словарь - справочник о браке и семье. М., 1982. 3. Ромовська З.В. Права та обов'язки батьків та дітей. Львів, 1975. 4. Масевич М.Г. Права и обязанности родителей и детей. М., 1962. 5. Пергамент А.И. Алиментные обязательства. М., 1951. 6. Взаимоотношения родителей и детей по семейному законодательству / Под ред. К.Е. Колибаб. М., 1960. 7. Пергамент А.И. Алиментные обязательства. М., 1951. 8. Постанова Пленуму Верховного Суду України №16 від 12.06.1998р. «Про застосування судами деяких норм Кодексу про шлюб та сім'ю України». 9. Кудрявцев О.Н. Правовые отношения между родителями и детьми: Уч. пособие. Х., 1975. 10. Ромовська З.В. Аліментні зобов'язання: Конспект лекцій. Львів, 1973. 11. Советское семейное право. М., 1982. 12. Никитина В.П. Алименты по советскому семейному праву: Уч. пособие. Саратов, 1967. 13. Каратыш Г.М. Взыскание алиментов. М., 1964. 14. Копелянская С.Е. Прав матери и ребенка. М., 1953. 15. Кудрявцев О.Н. Правовые отношения между родителями и детьми: Уч. пособие. Х., 1975.

Надійшла до редакції 16.03.2001р.

*В.Ю.Євко,
здобувач каф. цивільно-правових дисциплін
Нац. ун-ту внутр. справ*

ПРАВОВА ПРИРОДА ДИТЯЧОГО БУДИНКУ СІМЕЙНОГО ТИПУ

На теперішній час законодавством України передбачені дві основні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків. Це, по-перше, влаштування таких дітей в сім'ю, та, по-друге, влаштування в державні інтернатні заклади.

Кожна з них має свої різновиди. Так, можна визначити різновиди влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків в сім'ю:

- усиновлення (гл.14 КпШС);
- опіка та піклування (розділ 4 КпШС);
- фактичне виховання (ст.95 КпШС);
- прийомна сім'я (постанова Кабінету Міністрів України від 2.03.1998р. «Про проведення експерименту з утворенням прийомних сімей в Запорізькій області та затвердження Положення про прийомну сім'ю»).

Ці форми влаштування дітей мають принципові відмінності щодо суті відносин, які виникають за участю дитини і, як наслідок щодо особливостей правового регулювання таких відносин. Правова природа цих форм досліджувалася в юридичній літературі [1].

Інтернатна форма влаштування дітей-сиріт та дітей, що залишилися без батьківського піклування передбачає вміщення таких дітей до державних навчально-виховних закладів, яких також існує декілька типів:

- дитячі будинки для дітей дошкільного віку;
- дитячі будинки для дітей шкільного віку;